

Література:

1. Баева И.А. Психологическая безопасность образовательной среды как ресурс психического здоровья субъектов образования // *Психологическая наука и образование*. 2012. № 4. С. 11–17.
2. Вирус цифрового слабоумия // *Мир*. 2015. № 36. С. 9.
3. Драгов В. Сучасні технології впливу на психіку і здоров'я людини // *Макс*. 2003 № 2 с. 51-55.
4. Куда рвется Украина // *Мир*. 2015. № 35. С. 9.
5. Мельніков О. М., Ціхановська О. М. Стан розвитку інтернет в Україні // *Прогресивні інформаційні технології в науці та освіті*. Збірник наукових праць. Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції «Прогресивні інформаційні технології в науці та освіті» 4-5 жовтня 2007 р. м. Вінниця. Вінниця, 2007. С. 171–177.
6. Мороз А. М. Психологическая война. К. : Логос, 1996.
7. Москалик Т. Інформаційно психологічна безпека навчального закладу / Т. Москалик // *Відкритий урок*. 2014. № 2. С. 65–67.
8. Петрик В. М., Остроухов В. В. Штоквиш А. А. Информационно-психологическая безопасность в эпоху глобализации: Учеб. пособие / Под. ред. В. В. Остроухова К., 2008. 544 с.
9. Підласий І. П. Учитель і комп'ютер. К. 1986.
10. Підласий І. П., Підласий А. І. Учителі та технології. Управління школою, 2020, № 10-12. 142 с.
11. Северин О.В. Психологічні аспекти безпеки особистості в цифровому суспільстві // *Психологічна безпека особистості у змінному світі*. Міжнародна колективна монографія за загальною редакцією І. В. Волженцевої. Брест Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 368–393.

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ КОМПОНЕНТІВ КОНФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Цукур О. Г.

*молодший науковий співробітник
лабораторії психології політико-правових відносин
Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

У процесі теоретичного аналізу, враховуючи ідеї взаємодоповнення й взаємозв'язку двох пластів православної ідентичності (інституційного (релігійного) та повсякденного/буденного (світського)), можна говорити про те, що конфесійна (православна) ідентичність як соціальна

конструкція реалізується у трьох вимірах, що становлять водночас компоненти індивідуальної ідентичності: інституційному, позаінституційному, інтимно-особистісному.

Інституційна складова православної ідентичності формується в результаті соціалізації в секулярному соціумі, де православ'я виступає традиційно-культурною основою релігійної взаємодії. Процес соціалізації відбувається через залучення до норм віросповідання, цінностей та інституційних практик. Інституційна православна традиція виконує функцію обслуговування сакральної сфери людської діяльності, постаючи механізмом закріплення та передачі релігійно-конфесійних цінностей. Через залучення до інституційних основ православної традиції людина отримує готову світоглядну модель у вигляді вірувань та догматів, а також сталі поведінкові практики. Можна говорити, що у процесі інституціоналізації відбувається «приручення» релігійного досвіду (П. Бергер) [1] його структуризація та наповнення (збагачення). Завдяки своїм інституційним рамкам православна традиція істотно підтримує відчуття психологічної безпеки, даючи можливість реалізації багатьох соціальних та екзистенціальних потреб людини.

Позаінституційна (буденна) складова православної ідентичності формується як наслідок відтворення релігійних практик у побуті, щоденному житті, відносинах зі світськими закладами тощо. Варіативність інтерпретацій повсякденного життя через релігійну основу буття надає доступ до індивідуальних форм релігійності людини. Пропускаючи зміст подій власного життя через призму переживань, особистість – частково чи повністю – інтерпретує їх, співвідносячи з релігійними переконаннями, що надає окремим подіям ціннісного, виключного статусу. У повсякденності православна традиція постає механізмом трансляції релігійного досвіду особистості. Повсякденне життя, з його приватними інтересами та звичайними заняттями виступає своєрідним фільтром кристалізації релігійного досвіду особистості. А з огляду на те, що феномени повсякденності мають зовнішній та внутрішній горизонти, ми можемо говорити про зовнішню та внутрішню спрямованість релігійності людини.

Особистісно-інтимна складова православної ідентичності формується в результаті особистого спілкування з Богом. Вона залучає людину в простір православного віровчення, включає елементи індивідуального релігійного досвіду та містить власні рефлексії з приводу проходження духовного шляху, опанування релігійними переживаннями. Релігійний досвід відображає дівість усіх складових психологічного механізму формування релігійної віри, власне, він інтегрує та цементує релігійність. У досвіді релігійна віра проходить «апробацію», актуалізується процес відчуття реальності, спричинений присутністю трансцендентного. Віра, що є центральним елементом свідомості

релігійної особистості, визначає її ціннісні орієнтації, вона підтримує цілісність і стійкість релігійних поглядів, незважаючи на їх протиріччя повсякденному життєвому досвіду людини. Стійкість релігійної віри пояснюється її значимістю в системі особистісних, насамперед, моральних орієнтацій людини. А для цього людині необхідна довіра як глибинне настановлення на світ і на себе. Саме тому співвіднесення довіри й релігійної віри є таким важливим для розуміння досвіду окремої особистості, розуміння унікальності її духовних переживань та пошуків сакрального змісту життя загалом. Ці відтінки виникають внаслідок того, що для особистості у різних ситуаціях набуття нею релігійного досвіду на перший план виходять внутрішні переживання, пов'язані з прийняттям Таїнств, знайомством з сакральними діями та відчуттям присутності Бога у власному житті.

Ставлячи питання про адекватність дослідницьких процедур, які можуть бути застосовані до вивчення особливостей конструювання православної ідентичності, насамперед, слід звернути увагу на різнорівневість складових, конституенти котрих, безсумнівно, перебувають на різних рівнях соціальної реальності. На наш погляд, інституційна складова основним своїм конститuentом має певну діяльність релігійної організації, що підтримує та відтворює набір відповідних дій, орієнтованих на залучення людини до віри, а також специфічну форму комунікації, через яку відбувається соціалізація особистості у релігійній спільності. Отже, звернення до дискурс-аналізу, як інструменту вивчення конфесійної ідентичності, є найбільш виправданим, оскільки дозволить виокремити механізми залучення особистості у простір релігійних норм та цінностей.

Стосовно позаінституційної складової слід зазначити, що вона досить виразно проступає у поведінкових ритуалах, під якими розуміється певний ланцюжок дій, які відбуваються у чітко визначеному порядку. На наш погляд, саме на рівні позаінституційного дискурсу відбувається найбільш щільне наближення особистості до секуляризаційних впливів. Важливо розуміти, що такі поведінкові ритуали завжди суб'єктивні, оскільки пов'язані з особистим трактуванням вкладених в релігійну дію смислів. Отже, для методичного аспекту дослідження це означає необхідність пошуку такого інструментарію, який відкривав би доступ як до загальної, так і індивідуальної моделі репрезентації змісту релігійного досвіду. Таким вимогам, на наш погляд, відповідає метод семантичних універсалій, розроблений О. Артемьевою [2].

Нарешті, особистіно-інтимна складова православної ідентичності може досліджуватися в рамках психометричного підходу до діагностики особистості, оскільки він орієнтований головним чином на кількісний вимір характеристик і параметрів, за допомогою яких

описується особистість. А наявність кількісних вимірювань (за умови їхньої надійності та валідності) надасть можливість кількісного порівняльного аналізу різних моделей ідентичності.

Таким чином, кожна складова конфесійної ідентичності може досліджуватися за допомогою різних методів і навіть методологій, що відповідатиме специфікації кожної компоненти, але проблематизуватиме загалом дизайн дослідження, оскільки вимагатиме вирішення окремих проблемних питань, пов'язаних із поєднанням двох різних дослідницьких стратегій.

Література:

1. Бергер, П., Лукман, Т. (1995). *Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания*. М. : «Медиум».
2. Ханина, И. (Ред.) (1999). *Основы психологии субъективной семантики*. М. : Наука; Смысл.